



De iep: tiepisch Amsterdams

Symposium over de beeldbepalende boom van de stad

De organisatoren de Amsterdamse Stadsdelen, Haven Amsterdam, Amsterdamse Bos en de Dienst Ruimtelijke Ordening, kondigden het al aan: 'De iep; het 'groene goud' voor de stad.' Vol enthousiasme werden we opgeroepen deel te nemen aan het symposium 'Tiepisch Amsterdam'. Na 35 jaar succesvol iepziekte bestrijding in Amsterdam was het een goed moment om de balans op te maken.

Auteur: Herman Arentsen

Vanuit verschillende invalshoeken werd de iep op 2 oktober in Pakhuis De Zwijger te Amsterdam belicht. Kwekers, onderzoekers, inrichters en gebruikers kwamen aan het woord om uit te leggen wat deze boom tot de beste stadsboom maakt.

Aziatisch bloed

De dagvoorzitter, de heer Piet Eilander, opende het symposium, dat uit twee delen was opgebouwd: voor en na de lunch een gedeelte waarbij de sprekers aan bod kwamen, het tweede deel was een rondvaart langs karakteristieke Amsterdamse iepenplekken. De heer Eilander is teamleider Groen, ecologie, stedelijke Recreatie en Water, van de Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam.

Als eerste spreker ging Ronnie Nijboer, boomkweker en bedrijfsleider van Bonte Hoek Kwekerijen te Glimmen in op het beschikbare iepensortiment. Hierbij maakte hij onderscheid tussen verleden, heden en toekomst. De 'historische iepen' zijn vooral de zuiver Europese soorten en klonen, zoals de Belgica, Exoniensis, Christine Buisman, Bea Schwarz, Dampieri,

Groeneveld, Commelin en de monumentale iep Sarniensis. Deze soorten zijn zeer tot behoorlijk gevoelig voor iepziekte. Minder gevoelig zijn rassen met Aziatische iepengenen. De zogenaamde Wageningse klonen, voortgekomen uit langjarig onderzoek in Wageningen, bevatten Aziatisch bloed. Voorbeelden zijn Clusius, Columella, Dodoens, Lobel en Plantijn. Met name Columella heeft een zeer hoog resistentieniveau en is uitstekend geschikt voor toepassingen in het stedelijk gebied.

De Resista-iepen zijn ontwikkeld in Wisconsin in de Verenigde Staten en hebben een zeer hoog resistentieniveau. Het meest bekend is inmiddels Ulmus 'New Horizon', een snel groeiende iep met een lossere en natuurlijkere kroonontwikkeling dan de Wageningse klonen. Tot slot blijft Ulmus laevis onverminderd in de belangstelling, omdat deze zelden aangetast wordt omdat zij niet in trek is bij de iepenspintkever.

Nijboer vroeg aandacht voor het behoud van historische iepenbeplantingen en de inboet met oude iepensoorten. Hij pleitte voor 'Groene Monumentenzorg' door het introduceren van een genenbank voor het behoud van cultuurhistorie. Nijboer riep iedereen op iepen te planten, immers, andere bomen worden ook ziek (massaria bij platanen, bloedingsziekte bij paardekastanje en de oprukkende essensterfte uit Duitsland).

Te beteugelen

Iepen en de iepziektebestrijding in Amsterdam was het thema van Debora Bleeker. Zij is Stedelijk coördinator van iepen bij de Dienst Ruimtelijke Ordening van de Gemeente Amsterdam. Meer dan 75 duizend iepen heeft Amsterdam met minder dan 1 procent uitval per jaar! Als meest gebruikte boomsoort is de iep koploper, gevolgd door de linde en de plataan: Amsterdam is dé iepenhoofdstad van Europa en misschien van de wereld.

In de achttiende eeuw kwam de iep als stadsboom in opmars, in 1920 werd voor eerst

gesproken over iepziekte. De opmars van de iepziekte werd in de Tweede Wereldoorlog gestopt, omdat de iepen werden gebruikt als kachelhout en werden opgestookt. De zogenaamde tweede epidemie begon begin jaren zeventig van de vorige eeuw.

De meest effectieve bestrijding, ook nog het snelst en het goedkoopst, is opsporen, vellen en ontschorsen. Hier is de iepziektebestrijding van Amsterdam op gericht. Andere methoden, zoals het toepassen van infrarood luchtfotografie, voor de opsporing van infecties of de inzet van de steriele mannetjesmethode, waren niet afdoende. Dit jaar heeft Amsterdam de iepziektebestrijding aangescherpt bij de herziening van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). Het betreft een aanpassing van de regels en de voorwaarden rondom de bestrijding. Zo moet binnen tien dagen na constatering de ontmanteling plaatsvinden. De ontbasting dient ter plaatse te gebeuren. En de stadsdelen gaan hier meer toezicht op houden.

Ook Bleeker sprak een eerbetoen uit aan de iep: een mooie stadsboom met grote ecologische waarden. De ziekte blijft sluimeren, maar is met een gerichte bestrijding en met nieuwe aanplant goed te beteugelen!

Eigen wortel

De lezing van Pieter Enthoven ontlokte veel reacties uit de zaal. Enthoven is boombeheerder en opzichter Groen en Recreatie van het Stadsdeel Bos en Lommer van de Gemeente Amsterdam. Als gebruiker vertelde hij over de wijze van iepvermeerdering met de bijbehorende voor- en nadelen. Over het algemeen worden iepen op een onderstam gekweekt, voornamelijk op Belgica en glabra. Risico's hierbij zijn de vatbaarheid voor iepziekte van de onderstammen, ook bij het gebruik van minder vatbare soorten op deze onderstam, en uitgestelde onverenigbaarheid. Vooral kwekers gingen in op de noodzaak om te vermeerderen op onderstam. Enthoven riep op tot het kweken van iepen op

eigen wortel en het blijven samenwerken met de kwekers om te komen tot een goed Hollands product.

Over het algemeen worden iepen op een onderstam gekweekt, voornamelijk op Belgica en Glabra

Het herstel van het vertrouwen in de iep is het hoofddoel van het onderzoek van PPO. Senior onderzoeker Jelle Hiemstra is werkzaam bij PPO (Praktijkonderzoek Plant en Omgeving) van Wageningen UR. Het gebrek aan vertrouwen in de iep blijkt uit onderzoek naar de toepassing van de iep in het recente verleden. Een van de oorzaken is het ontbreken van kennis van groeieigenschappen van nieuwe rassen. Om



Monumentaaliepen

die kennis verder te ontwikkelen is het project 'Toekomst voor de iep' opgezet. Het betreft een onderzoek naar het resistentieniveau en groei- en gebruikseigenschappen van het huidige sortiment onder Nederlandse omstandigheden. Voor het resistentie-onderzoek is in de Betuwe een veldproef ingericht. Hierbij zijn in 2007 29 soorten en variëteiten geplant, die in 2008 en 2009 geïnoculeerd zijn met iepziekte. Waarnemingen in de vorm van symptomen, groei, inwendige verkleuring en herstel worden in de jaren 2008 tot en met 2010 gedaan. Hiemstra kon de eerste voorlopige resultaten presenteren: een bevestiging van eerder opgedane ervaringen van resistentieniveaus van de verschillende soorten. We moeten afwachten tot 2010 voor de definitieve resultaten. Tevens worden de soorten vergeleken op verschillende onderstammen en op eigen wortel. Ook deze waarnemingen lopen door tot en met 2010.

Iepen kunnen een groot deel van het CO2 die in de stad vrijkomt vastleggen

De gebruikseigenschappen worden onderzocht in proefbeplantingen in het Amsterdamse Havengebied en in IJburg. Hierbij worden meerdere soorten en meerder exemplaren per soort of variëteit in een beplanting toegepast. De verschillende locaties geven waarnemingen van beplantingen onder verschillende omstandigheden. Hiemstra gaf aan dat voor dit onderzoek uitbreiding van locaties gewenst is en dat de bijdrage van beheerders voor de monitoring van de proefbeplantingen van groot belang is.

Luchtzuivering

Vincent Kuypers is senior onderzoeker bij Alterra, Wageningen UR. Kuypers ging in op de betekenis van de iep voor het Amsterdamse stadsklimaat. Hierbij benadrukte hij dat de iep hoort bij Amsterdam, zoals de plataan bij Parijs en de linde bij Berlijn. Dit geeft elke stad een eigen identiteit. De iep is een bijzondere stadsboom omdat het een open en lichte kroon heeft, van oorsprong thuishoort in een natte, lage omgeving en goed is aangepast aan het leven in de stad. Kuypers legde relaties tussen de iep en luchtkwaliteit, verkoeling en energie. In theorie

kan de iep goed stof binden. Dit hangt echter af van de ruimte waarin de iep staat, waarbij de dichtheid en de vitaliteit van het bladerdek van belang is. Momenteel wordt langs de A50 en op de Jan van Galenstraat in Amsterdam een onderzoek uitgevoerd aan de effectiviteit van bomen op de zuivering van de lucht. Steden houden warmte vast. Iepen brengen verkoeling; door verdamping en beschaduwing wordt de lucht gekoeld en de oppervlakte wordt niet opgewarmd. De iep zet CO2 om in biomassa. Iepen kunnen een groot deel van het CO2 die in de stad vrijkomt vastleggen. De biomassa kan opnieuw in energie worden omgezet. Daarnaast produceert de iep waterdamp en zuurstof. De iep is van grote betekenis voor Amsterdam: de boom levert schaduw, verkoeling, luchtverversing en een aantrekkelijk imago.

Bomenbeeldenboek

'De iep op een voetstuk geplaatst' was de pakkende titel van de lezing van de heer Bram Breedveld. Breedveld is landschapsarchitect bij Bureau Landlab uit Arnhem. Hij nam de deelnemers mee in een rondgang door verschillende projecten waarbij bomen en in het bijzonder de iep een belangrijke rol vervullen. Ook Breedveld riep op tot het blijven toepassen van de iep in beplantingen. Om hierover op een goede manier te kunnen communiceren en als antwoord op de vraag: Waarom plant je welke boom waar? hield Breedveld een pleidooi voor het samenstellen van een beeldendatabank. Met beelden kan aangeduid worden hoe welke boom in welk stadium zich ontwikkelt. Naast de reeds uitgegeven bomenboeken ziet Breedveld een plek voor een bomenbeeldenboek!

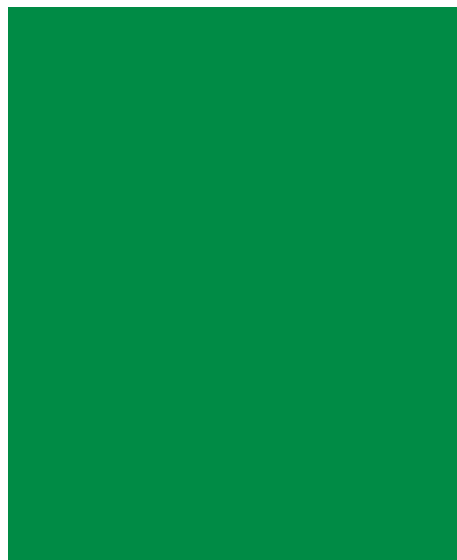
De laatste spreker van het symposium was Marijke Vos. Vos is wethouder Milieu, Openbare Ruimte en Groen van de gemeente Amsterdam. Zij introduceerde de DVD 'De Iep Het Groene Goud' aan de aanwezigen. Daarnaast stond zij stil bij het feit dat stadsklimaat en luchtkwaliteit hoog op de politieke agenda staan. Geïnvesteed moet worden in groeiplaatsen en geschikte soorten, waarbij aandacht moet blijven voor de bestaande boombeplantingen. De iepziektebestrijding is opgenomen in de APV, wat aanstuurt op opsporing en snelle verwijdering. Vos is trots op Amsterdam als de iepenhoofdstad van de wereld!

De eerste DVD 'De Iep Het Groene Goud' overhandigde Vos aan de gedeputeerde van de provincie Noord-Holland, Peter Visser.

Ideale stadsboom

Als afsluiting van de dag werd een boottocht gehouden met een Amsterdamse rondvaartboot. Collega Simen Brunia erkend dat het slechte weer geen stempel kon drukken op deze unieke manier om de Amsterdamse iepen te bekijken. Onderweg vertelden de schrijvers van het Amsterdamse Bomenboek, Eddie Blankers en Nico Hoogland, mooie anekdotes over de iepen in Amsterdam.

Al met al een dag waarin de organisatoren geslaagd zijn om de deelnemers van het symposium 'Tiepisch Amsterdam' enthousiast te maken voor het gebruik en de instandhouding van de iep als ideale stadsboom.



Herman Arentsen (36) is werkzaam als bedrijfsleider bij Copijn Boomspecialisten in Utrecht